
Idäntalouksien katsauksia

Review of Economies in Transition

1992 • No. 7

14.12.1992

Julkaistu uudelleen 2002

Seija Lainela - Jouko Rautava

Baltian maiden poliittisen ja taloudellisen
kehityksen taustat ja nykytilanne

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos, BOFIT

ISSN 1235-7405
Uudelleenjulkaistu pdf-muodossa 2002

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos (BOFIT)

PL 160
00101 Helsinki
Puh: (09) 183 2268
Faksi: (09) 183 2294
bofit@bof.fi
www.bof.fi/bofit

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Baltian maiden poliittisen ja taloudellisen kehityksen taustat ja nykytilanne

Baltian maat Viro, Latvia ja Liettua olivat ensimmäiset Neuvostoliitosta irtautuneet ja itsenäistyneet tasavallat. Maiden suhteellisen pienestä koosta ja lähiajan vähäisestä taloudellisesta potentiaalista huolimatta niihin kohdistuu suuri mielenkiinto, mikä johtuu Baltian maantieteellis-poliittisesta asemasta ja historiasta sekä siitä, että Baltian maat ovat edelläkävijöitä entisen Neuvostoliiton alueella tapahtuvassa poliittis-taloudellisessa järjestelmämuutoksessa.

Tässä kirjoituksessa pyritään antamaan kuva Baltian maiden nykytilanteesta ja sen taustoista painottaen talouskehityksen kannalta keskeisiä kysymyksiä. Esille tuodaan myös maakohtaisia erityispiirteitä, sillä yhtäläisyyksistä huolimatta Baltian maat eroavat suuresti toisistaan.

Historiassa yhdistävänä tekijänä vahva ulkoinen vaikutus¹

Nykyisen Latvian ja Viron alueen historiassa on paljon samankaltaisuutta, sillä keskiajalta lähtien niiden alueilla ovat vieraat valloittajat ja vaikuttajat seuranneet toisiaan. Maiden alueella asustaneet suomalais-ugrilaiset sekä baltti-heimot joutuivat ulkovaltojen hallitsemiksi jo 12. vuosisadalta lähtien. Nykyisen Latvian sekä Viron alueet joutuivat 1300-luvulla saksalaisten valtapiiriin, jolloin mm. saatettiin voimaan maaorjuus ulkomaisen aateliston alaisuudessa. Saksalainen vaikutus säilyi vaikutusvaltaisen baltiansaksalaisen väestön ylläpitämänä voimakkaana aina 1900-luvulle. Latvian alue joutui 1500-luvulla puolalais-liettualaiseen hallintaan kun taas Pohjois-Viro liittyi Ruotsiin Venäjän Iivana Julman uhan alla. Vähitellen Ruotsi kuitenkin lisäsi valtaansa Baltiassa siten, että 1600-luvun alkupuolella sekä Latvian että Viron alueet olivat sen hallinnassa.

Suuren Pohjan sodan seurauksena Venäjä valloitti Viron vuonna 1721, josta lähtien Viro oli osa Venäjää. Samalla myös osa nykyisen Latvian aluetta liitettiin Venäjään ja 1700-luvun lopulla koko Latvian alue joutui Venäjän valtapiiriin.

Latviasta ja Virosta poiketen Liettualla on ollut valtiollisen itsenäisyyden ajanjakso jo ennen maailmansotien välistä itsenäisyysaikaa. Tämä ajanjakson Liettuan valtiollisessa historiassa voidaan katsoa alkaneen 1200-luvun puolivälissä, jolloin Baltian kaakkoisosan heimopäälliköt liittoutuivat. Liettuan kansallissankarin, suurruhtinas Vytautasin kuollessa 1430 Liettuan valta oli suurimmillaan ja ulottui Itämereltä Mustalle merelle. Alunperin 1300-luvun lopulla personaaliunionista alkanut Liettuan ja Puolan välinen yhteistyö tiivistyi ja johti lopulta valtioliittoon 1500-luvun loppupuolella, jonka seurauksena Liettua pitkälle puola-

---

¹ Baltian maiden historiasta mm. van Arkadie-Karlsson (1992), *Economic Survey of the Baltic States* ja Raun (1989), *Viron historia*

laistettiin niin, että 1800-luvulle tultaessa lähinnä vain maalaisväestö puhui enää liettuan kieltä. Puolan jakojen seurauksena 1700-luvun lopulla myös Liettuasta tuli Venäjän osa ja siten 1800-luvulle tultaessa kaikki nykyiset Baltian maat kuuluivat Venäjän keisarikuntaan.

Sotien välisellä itsenäisyyskaudella Baltian maat ajautuivat autoritaariseen hallintoon

Kuten Suomessa myös Baltiassa heräsi kansallisuusaate 1800-luvun aikana ja ensimmäisen maailmansodan lopulla vuonna 1918 kaikki Baltian maat saivat tilaisuuden julistautua itsenäisiksi. Itsenäisyyden alkuvuodet olivat kuitenkin vielä hyvin sekavia ja rauhanomainen kehitys pääsi käyntiin vasta vuodesta 1920.

Liettua julistautui itsenäiseksi helmikuussa 1918, jolloin Saksa vielä miehitti maata. Itsenäisyyden alkutaipaleella Vilna joutui puolalaisten haltuun, minkä seurauksena sotien välisenä aikana Liettuan pääkaupunki oli Kaunas. Parlamentaarisen demokratian aikakausi 1920-luvun alkupuoliskolla oli sekava eikä järjestelmä pystynyt tuottamaan kestäviä hallituksia. Siitä huolimatta maassa pystyttiin suorittamaan joitakin huomattavia uudistuksia kuten maareformi ja oman rahan, litin, käyttöönotto. Vuoden 1926 sotilasvallankaappauksen seurauksena maahan tuli autoritaarinen oikeistohallitus (presidenttinä Smetona), joka oli vallassa vuoteen 1940.

Latvia julistautui itsenäiseksi marraskuussa 1918, mutta rauha Saksan ja Venäjän kanssa saavutettiin vasta 1920. Latvian tasavallan poliittinen järjestelmä perustui yksikamariseen parlamentaariseen järjestelmään. Monipuoluejärjestelmä oli voimassa aina vuoteen 1934, jolloin pääministeri Ulmanis muodosti autoritaarisen hallituksen, joka keskitti sekä taloudellisen että poliittisen vallan itselleen. Pääministerin tehtävien lisäksi Ulmanis sai nimityksen myös presidentiksi.

Viro julistautui itsenäiseksi helmikuussa 1918 ja kävi sen jälkeen itsenäisyystaistelun sekä Saksaa että Neuvosto-Venäjää vastaan. Tarton rauhassa vuonna 1920 Neuvosto-Venäjä tunnusti Viron itsenäisyyden ja Virolle vahvistettiin alue, joka oli noin 5 % suurempi kuin tsaarinvallan aikaiset Viron provinssit yhteensä. Itsenäistymistä seurannut 1920-luku oli Virossa rauhallisen kansallisen kehityksen aikaa. Se kuitenkin päättyi seuraavan vuosikymmenen alun talouslamaan ja äärioikeiston vahvistumiseen. Sekasortoisessa poliittisessa tilanteessa otti silloinen pääministeri ja agraaripuolueen johtaja Konstantin Päts vallan itselleen vuonna 1934 ja mm. lakkautti kaikki puolueet.

Baltian maat olivat 1920- ja 1930-luvuilla eurooppalaisen mittapuun mukaan suhteellisen kehittymättömiä maatalousvaltioita. Viron elintaso oli Suomen elintason luokkaa², Latvian hieman alempi ja Liettuan alhaisin. Maiden elintaso oli kuitenkin Neuvostoliiton elintasoa selvästi korkeampi. Ulkomaankaupassaan maat suuntautuivat voimakkaasti länteen Saksan ja Ison-Britannian ollessa

---

² Van Arkadie-Karlsson (1992) s. 5; Viron ja Suomen vertailusta tarkemmin Hagfors-Kuus (1991), The Structure and Distribution of Income in Estonia and Finland, Keskusteluaiheita No. 365, ETLA

tärkeimmät kauppakumppanit. Baltian maiden keskinäinen kauppa oli vähäistä kuten myös kauppa Venäjän kanssa.³

Kesäkuussa 1940 kaikki Baltian maat menettivät itsenäisyytensä Neuvostoliiton miehittäessä maat. Toisen maailmansodan ja sen jälkeisen vuosikymmenen aikana Baltian maita kohtasi valtava väestötappio, johon olivat syinä sota ja sen jälkeiset taistelut, pakolaisten virta länteen, saksalaisten juutalaisiin kohdistama joukkotuho sekä neuvostohallinnon sodan aikana ja sen jälkeen suorittamat karkotukset. Uuden teollisuuden myötä Baltiaan puolestaan muutti huomattava määrä ihmisiä muualta Neuvostoliitosta.⁴

Baltian maat integroitiin tuotannon rakenteen ja kaupan kautta tiukasti Neuvostoliittoon⁵

Viro, Latvia ja Liettua olivat entisen Neuvostoliiton pienimpiä tasavaltoja. Niiden yhteenlaskettu pinta-ala oli alle 1 % Neuvostoliiton kokonaispinta-alasta ja asukasmäärä vajaat 3 % koko väestöstä. Baltian maat olivat kuitenkin Neuvostoliiton kehittyneimpiä tasavaltoja ja on arvioitu, että Latvian kansantulo henkeä kohti oli 35 %, Viron 25 % ja Liettuan 18 % korkeampi kuin keskimäärin koko Neuvostoliitossa.

Koko yhteiskuntajärjestelmän muuttaminen muutti täydellisesti Baltian maiden talouksien instituutiot ja toimintatavat ja eriytti ne länsimaissa tapahtuneesta kehityksestä. Yksi suoranaisesti talouteen liittyvä ja vielä jatkossakin pitkään vaikuttava muutos oli, että neuvostovallan aikana yksityisomistus Baltian maissa lakkautettiin käytännössä kokonaan. Toinen erityisesti neuvostovaltaan liittynyt muutos oli ulkomaankaupan täydellinen uudelleensuuntaaminen, jonka seurauksena muiden neuvostotasavaltojen osuus Baltian maiden tuonnista nousi runsaaseen 80 %:iin ja viennistä yli 90 %:iin. Muusta ulkomaankaupasta noin puolet käytiin muiden SEV-maiden kanssa, joten länsikaupan osuus oli hyvin pieni. Baltian maiden keskinäinen kauppa oli vain noin 4 % koko kaupasta.

Tuotantorakenne muuttui toisen maailmansodan jälkeen maatalouden merkityksen vähetessä, joskin maatalouden osuus työvoimasta oli vielä 1980-luvun lopussa 17–20 %.⁶ Maatalouden suhteellisen suuresta merkityksestä huolimatta etenkin Viro mutta myös Latvia olivat teollistuneempia kuin neuvostotasavallat keskimäärin Liettuan edustaessa jotakuinkin keskimääräistä teollistumisastetta. Neuvostoliiton sisäisessä työnjaossa Baltian mailla oli tärkeä asema elintarvike-, vaate- sekä huonekaluteollisuuden lisäksi myös eräissä erityisesti korkeaa

---

³ 1930-luvun lopussa Venäjän osuus Latvian viennissä oli vain 3 % (Van Arkadie – Karlsson (1992) s. 64) ja Viron viennissä noin 5 % (Rajasalu & al., Estonia and Finland, Socio-Economic Comparison, Economic Development, luonnos helmikuulta 1992, s. 75.)

⁴ Kts. van Arkadie – Karlsson (1991) arvioita väestötappioista.

⁵ Baltiaa koskevista tilastotiedoista ja vertailusta muihin neuvostotasavaltoihin, kts. esim. PlanEcon Report, No. 47-48, 23.12.1991.

⁶ Vertailun vuoksi mainittakoon, että Suomessa maa- ja metsätalouden osuus työvoimasta on noin 8 %.

ammattitaitoa vaativissa tuoteryhmissä. Liettua oli tärkeä elektroniikkatuotteiden tuottaja, Latvia dieselmootoreiden, minibussien, radioiden ja puhelimien tuottaja ja Viro oli erikoistunut mm. kaivinkoneiden ja eräiden teollisuuden käyttämien kojeiden ja laitteiden valmistukseen.

Tuotannon rakenteen ja Neuvostoliiton sisäisen kaupan kautta Baltian maat olivat erittäin kiinteästi integroituneet muuhun neuvostotalouteen, sillä viennin osuus bruttokansantuotannosta oli noin 55 %. Raaka-aineiden ja energian tuonnin osalta Baltian maat olivat lähes täysin riippuvaisia muista neuvostotasavalloista. Viron öljyliusketta lukuunottamatta mailla ei ole huomattavia energia- tai raaka-ainevaroja.

Yksityisomistuksen lakkauttamisen ja tuotannon sekä ulkomaankaupan uudelleensuuntaamisen lisäksi Neuvostoliittoon liittäminen merkitsi myös 1920-luvulla käyttöön otettujen omien rahojen ja rahapolitiikan lakkauttamista ruplan käyttöön siirtymisen myötä. Myös finanssipolitiikassa ja kaikessa lainsäädännössä jouduttiin noudattamaan kaikkialla Neuvostoliitossa ollutta keskitettyyn vallankäyttöön perustuvaa käytäntöä.

Itsenäistymisen jälkeisessä politiikassa maakohtaiset erot jälleen näkyviin

Vuonna 1985 alkanut perestroika ei loppujen lopuksi kyennyt uudistamaan neuvostotaloutta, vaan vastoin alkuperäistä tarkoitustaan laukaisi taloudellisen ja poliittisen desentralisaatio- ja myöhemmin disintegraatioprosessin, joka johti lopulta Neuvostoliiton hajoamiseen. Tässä kehityskulussa Baltian maat olivat edelläkävijöitä. Liettua julistautui itsenäiseksi tasavallaksi keväällä 1990 ja Moskovassa elokuussa 1991 tapahtuneen vallankaappausyrityksen jälkeen myös Viro ja Latvia antoivat itsenäisyysjulistuksen.⁷ Välittömästi vallankaappauksen jälkeen länsimaat, Venäjä sekä Neuvostoliitto tunnustivat Baltian maiden itsenäisyyden. Syyskuussa 1991 Baltian maista tuli Yhdistyneiden kansakuntien jäsenvaltioita.

Vuonna 1988 kaikkiin Baltian maihin perustettiin laajat kansanrintamat perestroikaa tukemaan. Rintamat yhdistivät useita erilaisia mielipidesuuntauksia, ja ajan myötä niiden ohjelmat laajenivat taloudellisten uudistusten toteuttamiseen ja itsenäisyyden ajamiseen. Virossa ja Latviassa kansanrintamat olivat maltillisen uudistuslinjan kannattajia, kun taas Liettuassa liike edusti jyrkkää kansallista suuntausta. Vuonna 1990 kaikissa Baltian maissa järjestettiin ensimmäiset suhteellisen vapaat korkeimman neuvoston eli parlamentin vaalit, joissa kansanrintamat selvisivät voittajiksi. Kansanrintamien pohjalta on sittemmin syntynyt useita eri puolueita.

Virossa 1980-luvun lopulla käynnistyneet itsenäistymispyrkimykset olivat aluksi pääosin tähdättyjä taloudellisen eivätkä niinkään poliittisen itsenäisyyden tavoittelemiseen. Vuonna 1987 julkaistu ohjelma Viron itsenäisestä taloudesta, ns. IME-ohjelma, käynnisti keskustelun asiasta. Talouden uudistusprosessien suunnit-

---

⁷ Liettuan tavoin myös Viro ja Latvia olivat jo aikaisemmin antaneet itsenäisyysjulistuksen, mutta niihin liittyi siirtymäkausi.

telu on Virossa myöhemminkin ollut tärkeä osa itsenäistymispyrkimyksiä. Vuonna 1988 perustettiin yhteiskunnallisen toiminnan kanavaksi maltillinen uudistusliike, Viron Kansanrintama.⁸

Viron vuonna 1991 alkaneen itsenäisyyden ajan ensimmäisenä presidenttinä oli kuluvan vuoden syksyn vaaleihin asti suosittu pitkän linjan poliitikko Arnold Rüütel, joka vuodesta 1983 lähtien oli toiminut korkeimman neuvoston puhemiehistön puheenjohtajana. Syyskuussa 1992 pidetyissä presidentinvaaleissa kukaan ehdokkaista ei saanut ehdotonta äänten enemmistöä, joten valinta siirtyi parlamentille, joka valitsi presidentiksi maltillisen oikeiston ehdokkaana olleen Viron Suomen-suurlähettilään Lennart Meren.

Samaan aikaan presidentinvaalien kanssa pidetyissä ensimmäisissä vapaissa parlamenttivaaleissa voittajaksi selvisi oikeisto; 101-jäsenisessä parlamentissa sai maltillista oikeistoa edustava Isänmaa-vaaliliitto 29 paikkaa, presidentti Rüütelin keskustaan luokiteltu Turvallinen koti -vaaliliitto sai 16 paikkaa samoin kuin aiemman pääministerin Edgar Savisaaren johtama Kansanrintama. Lähinnä sosiaalidemokraatteja edustavat Maltilliset saivat 12 paikkaa.

Uudeksi pääministeriksi nimitettiin Isänmaa-liiton puheenjohtaja Mart Laar, 32-vuotias historioitsija ja kansanedustaja. Hallituksessa ovat Isänmaa-liikkeen lisäksi mukana Maltilliset ja radikaalia oikeistoa edustava Riippumattomuuspuolue.

Latvian poliittinen tilanne on ainakin ulkonaisesti ollut Baltian maista rauhallisien. Presidentin tointa vastaavaa korkeimman neuvoston puhemiehistön puheenjohtajan virkaa hoitaa Anatolis Gorbunovs, joka jo Neuvostoliiton aikana toimi tässä tehtävässä. Pääministerinä on vuodesta 1990 lähtien ollut Ivars Godmanis, jonka poliittinen ura alkoi Kansanrintaman piirissä. Syksystä 1992 lähtien on alkanut näkyä merkkejä Latviankin poliittisista erimielisyyksistä mm. muutamina ministerivaihdoksina. Latviassa järjestetään parlamenttivaalit vuonna 1993.

Liettua noudatti Baltian maista jyrkintä politiikkaa itsenäisyyden tavoittelussa, ja se on myös antoi ensimmäisenä itsenäisyysjulistuksen maaliskuussa 1990. Itsenäisyyttä ajanut Sajudis-liike, joka perustettiin vuonna 1988, nousi nopeasti maan politiikan tärkeimmäksi voimaksi.

Liettuan sisäpoliittinen tilanne on koko ajan ollut sekava, ja sitä ovat varjostaneet jatkuvat kiistat erityisesti Sajudiksen sisällä. Maaliskuun 1990 itsenäisyysjulistuksesta lähtien Liettuassa oli syksyn 1992 parlamenttivaaleihin mennessä ehtinyt olla jo neljä pääministeriä. Väestön vastaus sekaiseen sisäpolitiikkaan saatiin kuitenkin viimeisissä parlamenttivaaleissa, joiden tulos oli yllätys kaikille. Vaaleissa voiton korjasi entisen kommunistipuolueen perillinen Liettuan demokraattinen työväenpuolue, joka sai ehdottoman enemmistön parlamenttiin. Puolue sai parlamentin 141 paikasta 78 ja Sajudis-liike ainoastaan 28. Seuraavaksi suurimmat ryhmät ovat kristillisdemokraatit, sosiaalidemokraatit ja puolalaisliitto.⁹

Liettuan sisäpolitiikan erityispiirteenä muihin Baltian maihin verrattuna on juuri entisen Liettuan kommunistipuolueen toimintaa jatkavan Demokraattisen työväenpuolueen suuri suosio. Tämä selittyy osin sillä, että Liettuan kommunistinen puolue oli selvästi kansallismielinen ja irtautui jo varhaisessa vaiheessa NKP:sta alkaen ajaa Liettuan itsenäisyyttä. Kommunistisen puolueen entinen

---

⁸ Marjut Kuokkanen, Puolueiden muodostuminen Virossa, Ulkopoliitikka 4/1992

⁹ BBC Summary of World Broadcasts, SU/1534, 10.11.1992
Helsingin Sanomat 17.11.1992

johtaja Algirdas Brazauskas, joka nyt johtaa Demokraattista työväenpuoluetta, on maassa hyvin suosittu.

Parlamenttivaalien tulos oli vakava tappio Sajudikselle ja parlamentin puhemiehelle, Vytautas Landsbergisille, joka on hoitanut valtionpäämiehen virkaa vuoden 1990 ensimmäisistä vaaleista lähtien. Landsbergis on Liettuassa kiistelty hahmo, jonka jyrkän kansallismielinen ja usein kompromisseja tuntematon politiikka on saattanut olla yhtenä syynä vaalitappioon.

Liettuassa ei ole ollut presidentin virkaa, vaan se perustettiin vasta syksyn 1992 vaalien yhteydessä kansanäänestyksellä hyväksytyssä perustuslaissa. Presidentinvaalit on määrä pitää muutaman kuukauden kuluttua parlamenttivaalien jälkeen.

Näkyvimpiä Venäjän ja Baltian maiden välisiä poliittisia ongelmia ovat kansalaisuuskysymys ja neuvostojoukkojen läsnäolo

Toisen maailmansodan aikaisista tapahtumista ja Neuvostoliitossa harjoitetusta politiikasta johtuen erityisesti Viron ja Latvian väestörakenteet muuttuivat suuresti neuvostovallan aikana alkuperäisen väestön osuuden laskiessa voimakkaasti. Tämä heijastuu voimakkaasti maiden nykytilanteessa. Liettua on väestöltään maista homogeenisin ja Latvia edustaa toista ääripäätä (kts. taulukko). Väestörakenteen lisäksi maat poikkeavat toisistaan myös uskontoon liittyvän perinnön osalta, sillä valtaosa liettualaisista on katolisia kun taas Viro ja pääosin Latvia ovat perinteisesti kuuluneet luterilaisen uskon piiriin. Viron kieli puolestaan kuuluu suomalais-ugrilaiseen kieliperheeseen ja poikkeaa täysin balttikieliin kuuluvista latviasta ja liettuaista, jotka puolestaan ovat keskenään niin erilaisia, että myöskään liettualaisilla ja latvialaisilla ei omasta takaa ole yhteistä kieltä.

Taulukko: Baltian maiden väestö, 1989

	Väestömäärä	Väestörakenne
Viro	1 565 000	virolaisia 62 %, venäläisiä 30 %, ukrainalaisia, valko-venäläisiä ja muita 8 %
Latvia	2 667 000	latvialaisia 54 %, venäläisiä 33 %, ukrainalaisia ja valko-venäläisiä 8 %, puolalaisia ja muita 5 %
Liettua	3 723 000	liettualaisia 80 %, venäläisiä 9 %, puolalaisia 7 %, valko-venäläisiä, ukrainalaisia ja muita 4 %

Vuonna 1991 Baltian maissa järjestetyissä itsenäisyyttä koskevissa neuvotantavissa kansanäänestyksissä valtaosa äänioikeutetuista äänesti itsenäisyyden puolesta, mutta Latviassa tulos oli merkittävä siksi, että myös suhteellisen suuri osa venäläisestä väestöstä, arviolta ainakin kolmannes, kannatti itsenäisyyttä. Latvian venäläisten ja latvialaisten suhteet ovat kuitenkin ongelmalliset, mikä näkyy mm. kansallisuuslaissa, jota on käsitelty parlamentissa pitkään. Lakiluonnoksen mukaan kansalaisuuden saavat automaattisesti Latviassa vuonna 1940 asuneet henkilöt ja heidän jälkeläisensä. Parlamentissa on viimeksi käsitelty ehdotusta, jonka mukaan muiden on asuttava maassa 10 vuotta ja mm. suoritettava kielikoe. Epäselvyydet kansallisuuskysymyksissä ovat olleet osaltaan syynä siihen, että parlamenttivaaleja ei vielä ole päästy järjestämään. Vierasperäisen väestön suuri osuus saattaa muodostua Latvialle hyvinkin ongelmalliseksi mm. talousuudistusten toteuttamisen kannalta.¹⁰

Kansalaisuuslaki ja äänioikeus ovat kiisteltyjä kysymyksiä myös muissa Baltian maissa. Liberaalein laki on Liettuassa, mikä heijastelee vieraiden kansallisuuksien suhteellisen pientä osuutta maan väestöstä ja siten myös pieneksi koettua potentiaalista uhkaa alkuperäiselle väestölle. Myös Viron vuonna 1992 hyväksytty kansalaisuuslaki on Latvian lakiehdotusta lievempi. Vaatimuksena Viron kansalaisuuden saamiselle on kahden vuoden pysyvä oleskelu maassa ja viron kielen taito.

Baltian venäläisten kansalaisuuskysymyksen lisäksi venäläisten sotajoukkojen läsnäolo Baltiassa on aiheuttanut ristiriitoja Baltian ja Venäjän välillä. Marraskuussa 1992 Baltiassa on vielä noin 34.000 venäläistä sotilasta, niistä Virossa 7.000, Liettuassa 9.000 ja Latviassa, joka on Venäjän kannalta ilmeisesti maista strategisesti tärkein, 18.000.¹¹ Huolimatta Venäjältä tulleista ristiriitaisista lausunnoista joukkojen vetäminen Baltiasta jatkuu ilmeisesti edelleen ja kaikkiaan voitaneen sanoa, että Baltian maiden poliittinen irtoaminen entisestä Neuvostoliitosta on ainakin toistaiseksi sujunut vuoden 1991 alkupuolen välikohtauksia lukuun ottamatta suhteellisen kivuttomasti.

Baltian maiden talouskehitys erkaantumassa muiden entisten neuvostotasavaltojen kehityksestä¹²

Uudestaan saavutetusta itsenäisyydestä ja suhteellisesta taloudellisesta kehittyneisyydestä huolimatta Baltian mailla on edessään erittäin vaikea talouskehityksen vakauttaminen sekä rakenteellinen muutosprosessi.

---

¹⁰ Latvian kansallisuuskysymyksestä, kts. Helsingin Sanomat 5.3. ja 11.11.1992 sekä Anders Åslund, The Economic Situation in Latvia in August 1992, Östekonomiska Institutet, Memorandum 8 August 1992

¹¹ BBC Summary of World Broadcasts, SU/1529, 4.11.1992. Joukkoja koskevat luvut vaihtelevat lähteestä riippuen ja mm. pääministeri Godmanisin mukaan Latviassa olisi vielä 40 000 venäläistä sotilasta (Financial Times 19.11.1992).

¹² Talouskehitystä koskevia tilastotietoja on koottu seuraavista lähteistä: Östekonomisk Rapport (1992, no. 7,9,10); Statistical Handbook, States of the Former USSR, The World Bank (1992); IMF Survey (12.10 ja 9.11.1992); Baltic News Service

Vuodesta 1990 alkanut bruttokansantuotteen lasku on toistaiseksi kiihtynyt kaikissa Baltian maissa ja vuonna 1992 tuotannon arvioidaan alenevan noin kolmanneksella. Tuotannon voimakkaaseen laskuun ovat vaikuttaneet sekä tarjonta- että kysyntätekijät. Kysyntätekijöistä tärkeimmät ovat hintojen noususta ja reaalityulojen alenemisesta johtunut kotimaisen kysynnän supistuminen sekä entisten neuvostotasavaltojen välisen kaupan romahdus ja sitä seurannut vientikysynnän pieneneminen. Tuotantoon vaikuttaneita tarjontatekijöitä puolestaan ovat raaka-aineiden ja energian saannin vaikeutuminen entisen Neuvostoliiton alueelta ja niiden kallistuminen.¹³ Energian ja muiden tuontitavaroiden hintojen nousun seurauksena maiden vaihtosuhte on heikentynyt voimakkaasti ja tämän heikkenemisen odotetaan jatkuvan. Toinen tuotannon laskua kiihdyttänyt tarjontatekijä tuontipanosten kallistumisen lisäksi oli maataloutta koetellut paha kuivuus kesällä 1992. Kuivuuden seurauksena kasvinviljely kärsi ja rehupulan vuoksi myös kotieläintuotanto joutui vaikeuksiin, mikä heijastuu liha- ja maitotuotteiden tuotantoon lähitulevaisuudessa.

Tuotannon laskusta huolimatta virallisesti mitattu työttömyys Baltiassa ei vielä vuoden 1992 kolmanteen neljännekseen mennessä ollut noussut merkittävästi. Tähän on vaikuttanut valtionyritysten haluttomuus tehdä saneerauksia, ja Liettuassa työttömyyden kasvua hillittiin syyskuuhun 1992 asti jopa lainsäädännöllä. Myös työttömien tilastointitapa aiheuttaa sen, että viralliset työttömyysluvut ovat todellisia lukuja pienempiä. Jatkossa tilanne vääjäämättä muuttuu, ja jo nyt arvioidaan, että todellinen työttömyysprosentti esimerkiksi Virossa on yli 10.¹⁴

Hintojen vapauttaminen Baltiassa alkoi aikaisemmin kuin muualla entisessä Neuvostoliitossa, ja alussa se liittyi tavaroiden saatavuuden turvaamiseen. Myöhemmin hintojen vapauttaminen on ollut osa laajaa talousuudistusta. Syyskuussa 1992 maasta riippuen vain energian, kunnallisten palveluiden, tietoliikenne- ja kuljetuspalveluiden sekä alkoholin ja tupakan hinnat olivat enää säännöstelyn alaisia. Osaa hintasäännöstelystä perustellaan tuottajien monopoliasemalla. Esimerkiksi Liettuassa kuluttajahintaindeksin painoilla mitaten noin 8 % tavaroista kuuluu hintasäännöstelyn piiriin.

Vuonna 1991 kuluttajahinnat nousivat Latviassa noin 170 % hintojen nousun ollessa Virossa ja Liettuassa selvästi yli 200 %. Hintojen vapauttamisen ja Venäjältä tuotujen tuotteiden hintojen nousun seurauksena inflaatio oli erittäin korkea vuoden 1992 ensimmäisellä puoliskolla. Kesäkuun lopussa kuluttajahinnat olivat Virossa ja Latviassa noin 400 % ja Liettuassa 300 % korkeammat kuin joulukuussa 1991. Omien valuuttojen käyttöönottojen myötä Baltian maat ovat pyrkineet irrottautumaan ruplaan liittyvästä inflaatiosta ja Virossa hinnat nousivat syys- ja lokakuussa edellisestä kuukaudesta vain 7–8 %, kun inflaatio vielä kesäkuun rahauudistuksen jälkeen heinäkuussa oli 24 %. Latvian kuukausi-inflaatio laski keväällä ja kesällä harjoitetusta tiukasta rahapolitiikasta johtuen jo

---

¹³ Energiaa ja raaka-aineita tuhlavaan vanhanaikaisen tuotantokoneiston johdosta monet yritykset eivät enää kykene kannattavaan tuotantoon ilman konekannan uusimista. Esimerkiksi Tallinnassa jouduttiin selluloosan tuotanto lopettamaan, kun tuotantokustannukset syksyllä kohosivat suuremmiksi kuin selluloosan maailmanmarkkinahinta (BBC/SWB/SU/W0257, 20.11.1992).

¹⁴ Virallisesti Virossa oli alkusyksyllä 1992 8500 työtöntä, mutta kun tähän lisätään työnhakijat sekä lomautetut, niin päädytään 75 000–85 000 työttömään. BBC/SU/W0255, 6.11.1992

keväällä lähelle 10 %:a, mutta hintojen nousuvauhti kiihtyi syksyllä ja oli lokakuussa ilmeisesti jo 25 %. Liettuassa inflaatio oli lokakuussa 27 %.¹⁵

Venäjäa matalamman inflaation saavuttaminen Baltian maissa vuoden 1992 jälkipuoliskolla johtuu rahauudistuksen lisäksi ennen kaikkea tähänastisesta valtiontalouden hyvästä rahoitusasemasta. Valtion budjetti on Virossa ja Latviassa ollut ylijäämäinen koko 1980-luvun loppupuoliskon aina vuoteen 1991 ja Liettuankin budjetti kääntyi vuonna 1991 ylijäämäiseksi. Osittain vielä vuoden 1992 alkupuolella jatkunut suotuisa valtiontalouden kehitys on johtunut valtion yrityksille myöntämien tukiaisten leikkauksista sekä siitä, että ulkomaankaupan vaihtosuhteen kehitys oli aikaisemmin Baltian maille suotuisa vientihintojen kohotessa tuontihintoja nopeammin. Jatkossa tilanne tulee muuttumaan oleellisesti vaikeammaksi, sillä valtion verotulot pienenevät tuotannon laskun ja energian tuontihintojen nousun seurauksena ja menot kasvavat mm. sosiaaliturvaan liittyvien (työttömyysturva) menojen kasvaessa. Vaikka Viron budjetin arvioidaan olevan vielä vuonna 1992 ylijäämäinen, niin Latviassa ja Liettuassa valtion menot nousevat jo tuloja suuremmiksi.

Uusia pienyrityksiä syntyy nopeasti, mutta suurteollisuuden yksityistäminen on vaikeaa

Valtion omistuksessa olevan tuotannon ja palvelusektorin yksityistäminen on osa talouden muutosta kaikissa entisissä sosialistisissa maissa. Kaikkialla keskisuurten ja suurten yritysten yksityistäminen on osoittautunut huomattavan hitaaksi ja monimutkaiseksi toimenpiteeksi. Näin on Baltian maissakin, joissa yksityistämistä vaikeuttaa myös tuotannon rakenne. Baltian maissa on paljon suuria mm. raskaan teollisuuden, koneenrakennusalan ja sotateollisuuden tuotantolaitoksia, jotka aiemmin toimivat kiinteässä yhteydessä entisessä Neuvostoliitossa sijaitsevien tuotantolaitosten kanssa ja kuuluivat yleisliittolaiseen omistukseen.

Ongelmia ovat Baltiassa aiheuttaneet myös ratkaisemattomat kansalaisuus-kysymykset eli se, kenellä on oikeus osallistua yksityistämiseen. Yrityksiä yksityistettäessä on ratkaistava lisäksi kysymys siitä, miten suhtaudutaan vanhojen yritysten aiempiin omistajiin, jotka omistivat yritykset ennen vuotta 1940. Kaikissa Baltian maissa on päätetty palauttaa pakolluovutettu omaisuus entisille omistajille tai suorittaa korvaus, ellei palautus ole mahdollista.¹⁶ Entisten omistajien mahdollisesti esittämät vaateet hankaloittavat ja pitkittävät osaltaan yksityistämisen prosessia.

Yksityistämiseen liittyy kaikkialla väärinkäytöksiä, joista myös Baltian maat, ainakin yksityistämisessä pidemmälle ehtineet Viro ja Liettua, kärsivät. Valtionyri-tysten johtopaikoilla olevat henkilöt siirtävät alihintaan yritysten omaisuutta perustamilleen uusille yrityksille, eikä menettelyyn voi kajota valvonnan ja lainsäädännön puuttuessa.

---

¹⁵ Financial Times, 19.11.1992

¹⁶ Vozvrashtsheno pravo sobstvennosti, *Izvestija* 19.6.1991
Doma, magazini, fabriki – byvshim vladeltsam, *Izvestija* 25.3.1991

Baltian maat painottavat erilaisia toimintalinjoja yksityistämiseensä. Viro on aloittanut suurten yritysten yksityistämisen tarjouskilpailuilla, joilla pyritään löytämään yrityksille niiden toiminnan jatkamisesta kiinnostuneita ostajia, kun taas Liettua on lähtenyt liikkeelle valtionomaisuuden osittaisesta jakamisesta korvauksella koko väestölle. Kaikki Baltian maat suhtautuvat ulkomaisiin sijoituksiin myönteisesti ja pyrkivät saamaan ulkomaisia investoijia mukaan yksityistämiseen. Toistaiseksi ulkomaisten sijoittajien kiinnostus ei kuitenkaan ole ollut kovin suurta.

Pidemmälle ehtineiden siirtymätalousmaiden kokemusten mukaan kaupan ja muiden palvelualan pienyritysten yksityistäminen voidaan suorittaa melko nopeasti ja helposti, ja tästä on Baltian maissakin yksityistäminen aloitettu.

Virossa pienyrityksiä on yksityistetty vuodesta 1991 lähtien, ja vuoden 1992 syksyyn mennessä niistä oli yksityistetty noin 70 %. Myös suurten yritysten yksityistäminen aloitettiin vuonna 1991.¹⁷ Pääperiaatteena suurten yritysten yksityistämiseksi oli aluksi yritysten myynti työntekijöiden omistukseen. Tätä periaatetta kritisoitiin, ja yksityistämisen prosessi pysähtyi vain muutaman yrityksen yksityistämisen jälkeen. Yksityistäminen on nyt alkamassa uudelleen uusien periaatteiden mukaan, kun Viroon perustettiin vuoden 1992 kesällä Saksan mallin mukainen yksityistämismääräysvirasto, Eesti Erastamisettevõte. Yksityistämismääräysvirasto julkaisi marraskuussa 1992 ensimmäisen kansainvälisen tarjouskilpailun 38 keski- ja suuren yrityksen yksityistämiseksi. Tavoitteena on, että uusi omistaja säilyttää tuotannon tason ja työllisyyden yrityksissä mahdollisimman korkeina. Valtionomaisuuden yksityistäminen on määrä saada päätökseen kahden vuoden kuluessa. Myös Viro suunnittelee valtionomaisuuden osittaisesta jakamisesta väestölle yksityistämistilien tai -kuponkien avulla.

Liettuaan aloitettiin yksityistäminen jakamalla väestölle varoja, jotka mahdollistavat kaikkien osallistumisen yksityistämiseen. Jokaiselle kansalaiselle avattiin vuonna 1991 tili, jolle merkittiin kansalaisen iästä riippuen tietyn suuruisen rahasumma, joka voidaan käyttää vain yksityistettävän omaisuuden hankintaan. Yksityistämistileille siirrettyjen varojen yhteisarvo vastaa noin puolta valtionomaisuuden kirjanpitoarvosta. Yksityistämistilien varoilla voidaan yhdessä käteisrahan kanssa ostaa asuntoja, yksityistettäviä yrityksiä tai niiden osakkeita tai varat voidaan sijoittaa investointirahastoihin, jotka puolestaan sijoittavat ne edelleen. Yksityistämistilien käyttöä haittaavat puutteet taloudellisessa lainsäädännössä, sillä esimerkiksi arvopaperilainsäädäntöä ei vielä ole.¹⁸

Yksityistettäviä yrityksiä on syksystä 1992 lähtien voinut hankkia myös vaihdettavilla valuutoilla.¹⁹ Ulkomaisten yritysten osallistuminen yksityistämiseen on muutamia poikkeuksia lukuunottamatta vapaata.

Liettuaan oli marraskuuhun 1992 mennessä yksityistetty vajaat 40 % valtionyrityksistä yritysten lukumäärän mukaan laskien. Pääasiallisesti on yksityistetty pienyrityksiä.²⁰ Tavoitteena on yksityistää kaikki pienyritykset vuoden 1992 kuluessa.

---

¹⁷ Kupite aktsiju, *Estonija* 29.8.1991

¹⁸ Vautsher vautsheru rozn, *Pravda* 24.9.1992

¹⁹ *Baltic News Service* 15.9.1992

²⁰ Central Privatization Committee, Report on Privatization Trends and Developments

Latvia on lähtenyt yksityistämisessään Baltian maista hitaimmin liikkeelle. Ongelmina ovat olleet suhtautuminen maan suuren venäläisväestön mahdollisuuksiin osallistua yksityistämiseen sekä pelko yritysten menosta Latvian ulkopuolisille ostajille ruplilla. Yksityistämisen aloittamisesta päätettiin vuoden 1992 maaliskuussa, ja tuolloin määrättiin, että yksityistäminen voi tapahtua vain vaihdettavilla valuutoilla. Latvian oman ruplan käyttöönoton jälkeen säädettiin, että myös sitä voi käyttää yksityistämässä, ja yksityistämisen toivotaan tämän myötä pääsevän vauhtiin. Marraskuussa 1992 päätettiin, että yksityistämässä saa käyttää ainoastaan Latvian ruplia.

Latvia aikoo ottaa käyttöön Liettuan tapaan yksityistämistilit, joita koskevaa laki on hyväksytty parlamentissa. Lain mukaan kaikille Latviassa asuville henkilöille avataan yksityistämistilit, joille kirjattavien varojen määrä riippuu asumisvuosista maassa.

Markkinatalouden kehittymiseen vaikuttaa valtionyritysten yksityistämisen ohella myös uusien yksityisten yritysten synty, mikä Baltian maissa on ollut vilkasta ainakin pienyritysten kohdalla. Normaalin yritystoiminnan mahdollistava lainsäädäntö kuten kirjanpito-, sopimus- ja kiinnityslait eivät Baltian maissa vielä kuitenkaan ole valmiina, mikä vaikeuttaa yritystoimintaa. Lainsäädäntötyö on parhaillaan käynnissä, ja mm. konkurssilainsäädäntö on vahvistettu joka maassa.

Raha- ja pankkijärjestelmä on vasta muotoutumassa²¹

Itsenäisyyden vahvistaminen, ruplaan liittynyt kiihtyvä inflaatio ja ruplaseteleiden pula johtivat siihen, että vuoden 1992 kesän ja syksyn aikana kaikki Baltian maat ovat irrottautuneet ruplavyöhykkeestä ja ottaneet käyttöön omat valuutat. Latviassa ja Liettuassa on nyt käytössä väliaikainen valuutta, Latviassa Latvian rupla ja Liettuassa kuponki. Maiden on tarkoitus ottaa varsinainen oma valuutta (lati ja liti) käyttöön lähitulevaisuudessa. Viro sen sijaan siirtyi kesäkuussa suoraan kruunun käyttöön.

Oma valuutta on erottanut Baltian maat romahtavasta ruplasta ja antanut maille mahdollisuuden itsenäisen talous- ja rahapolitiikan hoitoon. Kaikki Baltian maat tavoittelevat valuuttansa vaihdettavuutta, ja sisäinen vaihdettavuus juoksevien maksujen osalta valuutoilla jo on, eli maiden omia valuuttoja voi vaihtaa käytännöllisesti katsoen rajoituksetta ulkomaanvaluuttoihin kaupankäyntiä ja turismia varten. Viron kruunu noteerataan virallisesti myös maan ulkopuolella, sillä Suomen Pankki aloitti sen noteeraamisen joulukuun 1992 alusta.

Baltian maiden omista valuutoista on kokemusta vain hyvin lyhyeltä ajalta, mutta toistaiseksi valuutat ovat säilyttäneet arvonsa ainakin huomattavasti paremmin kuin rupla. Pitkällä tähtäimellä omien valuuttojen vakaus riippuu talousuudistusten onnistumisesta ja kyvystä ansaita ulkomaanvaluuttoja.

Rahoitusjärjestelmän ja pankkisektorin rakentaminen on tärkeä osa talouden muutoksia. Baltian maissa kuten kaikissa entisissä sosialistisissa maissa näiden markkinatalouden perusrakenteiden aikaansaaminen on hidas ja suuritöinen tehtävä. Jo Neuvostoliiton aikana aloitettiin kaksitasoisen pankkijärjestelmän

---

²¹ Rahauudistuksista tarkemmin Seija Lainela (1992), Baltian maiden rahauudistukset, Idäntalouksien katsauksia No. 7, Suomen Pankki

luominen, jossa liikepankit hoitavat kaupalliset toimet ja keskuspankki niiden yläpuolella keskittyy sille ominaisiin perustehtäviin. Muutosta ollaan parhaillaan viemässä loppuun. Virossa ja Liettuassa viimeiset kaupalliset toiminnot erotettiin keskuspankista kesän ja syksyn 1992 aikana, Latviassa kaupallisten yksiköiden erottaminen on saatettava uuden keskuspankkilain mukaan loppuun vuoden loppuun mennessä.

Tietotaidon puute on rahoitussektorillakin Baltiassa huomattava, ja se hidastaa rahoitusjärjestelmän rakentamista ja haittaa sen toimivuutta. Keskuspankit eivät vielä pysty hoitamaan kaikkia niille kuuluvia tehtäviä, mikä on jo ehtinyt aiheuttaa ongelmia taloudessa. Latviassa ja Liettuassa keskuspankit eivät juuri toimi valuuttamarkkinoilla valmiuksien puutteen vuoksi, ja myös rahapolitiikan välineet ovat kehittymättömiä. Pisimmällä rahoitussektorin kehittämisessä lienee Viro.

Liikepankkeja on Viroon voinut perustaa vuodesta 1988 lähtien, ja ensimmäinen liikepankki koko Neuvostoliitossa oli virolainen Tartu Kommertspank. Tällä hetkellä Virossa toimii noin 40 liikepankkia, joista useat ovat hyvin pieniä. Lyhyestä historiastaan huolimatta Viron pankkijärjestelmä on jo ehtinyt joutua kriisiin, ja marraskuussa Viron keskuspankki joutui ottamaan valvontaansa kolme suurinta liikepankkia. Pankkien vaikeuksiin ovat syynä luottotappiot sekä niiden valuuttavarojen jäädytys Moskovaan Neuvostoliiton ulkomaantalouspankkiin. Osasyynä pankkien vaikeuksiin on lisäksi ollut pankkivalvonnan puute. Pankkien valvonta kuuluu Viron keskuspankille, mutta järjestelmä ei ole ollut toiminnassa vielä kovin kauaa.

Uusilla pankeilla on vaikeuksia myös Latviassa ja Liettuassa. Latviassa toimi vuoden 1992 puolivälissä yli 30 liikepankkia, Liettuassa niitä oli noin 20.²²

Osoituksena rahoitussektorin toimimattomuudesta Baltian maissa on se, että pienet liikepankit eivät juuri anna pitkäaikaista luototusta, vaan toimivat nopeita voittoja tuottavan lyhytaikaisen rahoituksen parissa. Pitkäaikaista rahoitusta mm. investointeihin on tällä hetkellä vaikea saada, sitä välittävät lähinnä vanhat suurten toimialapankkien perilliset, jotka erosivat yleisliittolaisista emopankeistaan ja jatkavat niiden työtä. Näiden pankkien rasitteena puolestaan ovat Neuvostoliiton ajalta periytyvät suuret maksamattomat saatavat yrityksiltä. Rahoitusmarkkinoiden heikkous on yhtenä esteenä yritystoiminnan kehittymiselle kaikissa Baltian maissa.

Talou uudistusohjelmilla tavoitellaan talouksien vakauttamista ja rakenneuudistuksia

Baltian maiden talouksien uudistaminen edellyttää ulkoista rahoitusapua välttämättömän tuonnin rahoittamiseksi ja suorina sijoituksina. Ulkomaiset rahoittajat ja sijoittajat edellyttävät kuitenkin, että maalla on selkeät talouspoliittiset päämäärät ja että harjoitettava talouspolitiikka on uskottavaa. Siirtymätalouksien kohdalla rahoittajien silmissä ehkä tärkein kriteeri on Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) hyväksymä talousohjelma. Kaikki Baltian maat ovatkin liittyneet järjestön

---

²² The Baltic Independent, 29.5.-4.6.1992 / Esmerk

jäseniksi keväällä 1992 ja sopineet talousohjelmasta ja siihen liittyvästä IMF:n myöntämästä rahoituksesta syksyllä 1992.²³

Talousohjelmissa viitotaan ne tavoitteet ja keinot, joilla maiden talouskehitys pyritään vakauttamaan. Ohjelmiin liittyy läheisesti myös talouksien rakenneuudistuksen edistäminen. Suurelta osin Baltian maiden talousohjelmat jatkavat jo tähänkin asti noudatettua uudistuslinjaa ja kaikissa maissa tavoitteena on tuotannon laskun hidastaminen, inflaation hillitseminen tiukalla raha- ja finanssipolitiikalla sekä vaihtotaseen alijäämän pitäminen sellaisissa mittasuhteissa, että ulkoinen tasapaino ei muodostu muun talouskehityksen uhkaksi ja että sen rahoitus kansainvälisiltä järjestöiltä ja rahoitusmarkkinoilta on mahdollista. Rakenteellisista uudistuksista keskeisimpiä ovat yksityistämisen nopeuttaminen, pankki- ja rahoitusjärjestelmän kehittäminen sekä hinta- ja ulkomaankauppajärjestelmän vapauttamisen jatkaminen. Ulkomaankaupassa pyritään jäljellä olevat määrälliset rajoitukset korvaamaan tulleilla. Tavoitteena on myös luopua bilateraalista vastakauppasopimuksista, mikä valuuttapulasta johtuen on käytännössä kuitenkin entisten neuvostotasavaltojen välisessä kaupassa lyhyellä aikavälillä vaikeaa ellei mahdollista.

Talouden vakauttamisen kannalta keskeistä on julkisen talouden tasapaino, johon kaikissa Baltian maissa pyritään verotusta kiristämällä ja valtion tukia leikkaamalla. Verohallinnon uudistamiseen sekä arvonlisäverotukseen (VAT) siirtymisen lisäksi tärkeä finanssipolitiikkaan liittyvä elementti on tulopolitiikka. Virossa ja Latviassa palkkojen kasvua pyritään julkisessa hallinnossa ja valtionyrityksissä hillitsemään voimakkaalla progressiolla (verotukseen perustuva tulopolitiikka) sekä minimipalkan kasvua rajoittamalla. Liettuassa on turvauduttu myös suoraan palkkavalvontaan sekä palkkojen jäädytyksiin, ja jatkossa palkkakehitys on tarkoitus sitoa talousohjelman inflaatiotavoitteisiin, ei todelliseen inflaatioon.²⁴

Suurin ero Baltian maiden taloustrategiassa lienee rahapolitiikassa. Vaikka inflaation hillitseminen kaikissa maissa edellyttää tiukkaa rahapolitiikkaa, niin Virossa currency board -järjestelmästä johtuen jo institutionaaliset puitteet ja lainsäädäntö asettavat rahapolitiikalle huomattavasti muita maita tiukemmat rajat. Latvian ja Liettuan rahauudistukset ovat vielä kesken ja niiden läpivieminen on eräs lähiajan talousuudistuksen tärkeimpiä tehtäviä.

Nykyistä inflaationvastaista talouspoliittista linjaa on esimerkiksi Latviassa arvosteltu mm. siitä, että tiukka kysynnänsäätelypolitiikka johtaa yhä syvenevään taantumaa ilman inflaation talttumista, koska inflaatio on suurelta osin kustannusten (energia ja raaka-aineet) noususta ja monopolistisesta tuotantorakenteesta johtuvaa. Kansainvälisen valuuttarahaston arvioita talouskehityksestä onkin pidetty Latvian valtiovarainministeriössä ylioptimistisina ja ministeriössä ennustetaan ensi

---

²³ Liettuasta tuli IMF:n jäsen 29.4.1992 (jäsenosuus 69 milj. SDR), Latvia 19.5.1992 (61 milj. SDR) ja Viro 26.5.1992 (31 milj. SDR). IMF:n talouden vakauttamiseen ja valuuttojen tukemiseen liittyvästä rahoituksesta (valmiusluotto) sovittiin Viron ja Latvian osalta syyskuussa ja Liettuan kanssa lokakuussa 1992. Talousohjelmista ja niiden IMF-rahoituksesta, kts. IMF Survey 12.10 ja 9.11.1992.

²⁴ Palkkataso Baltian maissa on virallisilla valuuttakursseilla mitaten hyvin matala, sillä esimerkiksi Liettuassa keskipalkka teollisuudessa oli lokakuussa 1992 noin 35 dollaria (Baltic News Service 15.11.1992). Käytännössä elintasoero esimerkiksi länsimaihin ei kuitenkaan ole yhtä räikeä kuin palkkaerot antaisivat odottaa.

vuodeksi erittäin synkkää talouskehitystä.²⁵ Myös Liettuassa on parlamenttivaalit voittanut Demokraattinen työväenpuolue esittänyt kritiikkiä nykyistä talousohjelmaa kohtaan, vaikkakin puoluejohtaja Brazauskas on vakuuttanut uuden hallituksen jatkavan talousuudistusta. Viron Tiedeakatemiassa puolestaan arvioidaan, että Viron taloudellisen tilanteen synkin vaihe ajoittuu vasta vuoden 1993 lopulle tai vuoden 1994 alkupuolelle.²⁶

---

²⁵ The Baltic Independence, 6-12, Nov 1992/Esmerk

²⁶ Estonija 12.11.1992/Esmerk

IDÄNTALOUKSIEN KATSAUKSIA

nro:sta 4 lähtien ISSN 1235-7405

- 1/92 Pekka Sutela: **Neuvostoliiton hajoamisen taloudelliset aspektit.** 24 s.
Jouko Rautava: **Suomen ja Venäjän taloussuhteet Suomen EY-jäsenyyden valossa.** 12 s.
- 2/92 Seija Lainela - Jouko Rautava **Neuvostoliiton talouskehitys vuonna 1991.** 15 s.
Seija Lainela **Viron taloudellisen kehityksen lähtökohdat.** 9 s.
Merja Tekoniemi **Yksityistäminen itäisen Euroopan maissa ja Baltiassa.** 7 s.
- 3/92 Kamil Janáček **Transformation of Czechoslovakia's Economy: Results, Prospects, Open Issues.** 20 p.
Sergey Alexashenko **General Remarks on the Speed of Transformation in the Socialist Countries.** 25 p.
Sergey Alexashenko **The Free Exchange Rate in Russia: Policy, Dynamics, and Projections for the Future.** 19 p.
Jouko Rautava **Liikaraha, inflaatio ja vakauttaminen.** 16 s.
- 4/92 Stanislava Janáčková - Kamil Janáček **Privatization in Czechoslovakia.** 8 p.
Sergey Alexashenko **The Collapse of the Soviet Fiscal System: What Should Be Done?** 45 p.
Juhani Laurila **Neuvostoliiton ja Venäjän velka.** 23 s.
Jukka Kero **Neuvostoliiton ja Venäjän ulkomaankauppa.** 24 s.
- 5/92 Pekka Sutela **Clearing, Money and Investment: The Finnish Perspective on Trading with the USSR.** 26 p.
Petri Matikainen **"Suuri pamaus" - Puolan taloussuudistus 1990.** 22 s.
- 6/92 Miroslav Hrnčíř **Foreign Trade and Exchange Rate in Czechoslovakia: Challenges of the Transition and Economic Recovery.** 39 p.
Terhi Kivilahti - Jukka Kero - Merja Tekoniemi **Venäjän rahoitus- ja pankkijärjestelmä.** 37 s.
- 7/92 Seija Lainela **Baltian maiden rahauudistukset.** 23 s.
Seija Lainela - Jouko Rautava **Baltian maiden poliittisen ja taloudellisen kehityksen taustat ja nykytilanne.** 14 s.
Sergei Alexashenko **Verojen ja tulonsiirtojen jakautuminen entisessä Neuvostoliitossa.** 17 s.
- 1/93 Pekka Sutela **Taloudellinen transitio Venäjällä.** 11 s.
Pekka Sutela **Venäjän taloudellinen voima 2000-luvulla.** 9 s.
Pekka Sutela **Itäinen Eurooppa integraatiossa: ottopoikia, sisarpuolia vai ...** 11 s.
- 2/93 Inkeri Hirvensalo **Changes in the Competitive Advantages of Finnish Exporters in the Former USSR after the Abolition of the Clearing Payment System.** 35 p.
Miroslav Hrnčíř **The Exchange Rate Regime and Economic Recovery.** 17 p.
Gábor Oblath **Real Exchange Rate Changes and Exchange Rate Policy under Economic Transformation in Hungary and Central-Eastern Europe.** 31 p.
Gábor Oblath **Interpreting and Implementing Currency Convertibility in Central and Eastern Europe: a Hungarian Perspective.** 19 p.
- 3/93 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1992.** 19 s.
Seija Lainela **Baltian maiden talous vuonna 1992.** 25 s.
Pekka Sutela **Itäinen Eurooppa vuonna 1992.** 14 s.
- 4/93 Jouko Rautava **Monetary Overhang, Inflation and Stabilization in the Economies in Transition.** 17 p.
Jarmo Eronen **Manufacturing Industries before and after the Collapse of Soviet Markets: a Comparison of Finnish and Czechoslovak Experience.** 19 p.

- 5/93 Pekka Sutela **Uusi hanke entisen rupla-alueen kaupankäynnin monenkeskeistämiseksi.** 8 s.
Juhani Laurila **Venäjän velkakriisin kehitys ja nykytilanne.** 10 s.
- 6/93 Jouko Rautava **Yritystuesta sosiaaliturvaan: Julkisen tuen muutospaineet Venäjällä.** 7 s.
Jarmo Eronen **Venäjän uusi hallinnollinen aluejako.** 7 s.
Aleksei Tkatchenko **Pienyrittäjäisyys Venäjällä: Nykytilanne ja kehitysnäkymät.** 35 s.
- 7/93 Tuula Ryttilä **Russian Monetary Policy Since January 1992.** 20 p.
Inkeri Hirvensalo **Developments in the Russian Banking Sector in 1992-1993.** 22 p.
- 8/93 Seija Lainela - Pekka Sutela **Introducing New Currencies in the Baltic Countries.** 26 p.
Inna Shteinbuka **The Baltics' ways: Intentions, Scenarios, Prospects.** 27 p.
Inna Shteinbuka **Latvia in Transition: First Challenges and First Results.** 33 p.
Inna Shteinbuka **Industry Policy in Transition: the Case of Latvia.** 30 p.
- 9/93 Jouko Rautava **Venäjän keskeiset taloustapahtumat heinä- syyskuussa 1993.** 10 s.
Merja Tekoniemi **Venäjän parlamenttivaalien poliittiset ryhmittymät.** 3 s.
Jarmo Eronen **Venäläinen ja suomalainen periferia: Permin Komin ja Kainuun luetaloudellista vertailua.** 29 s.
- 10/93 Seija Lainela **Venäjän federatiivisen rakenteen muotoutuminen ja taloudellinen päätöksenteko; Pietarin asema.** 14 s.
Inkeri Hirvensalo **Pankkitoimintaa Pietarissa.** 14 s.
Juhani Laurila **Suoran sijoitustoiminnan kehittyminen Venäjällä ja Suomen lähialueella.** 29 s.
Juhani Laurila **Suomen saamiset Venäjältä. Valuuttakurssimuutosten ja vakautusten vaikutukset.** 8 s.
- 1/94 Pekka Sutela **Insider Privatization in Russia: Speculations on Systemic Change.** 22 p.
Inkeri Hirvensalo **Banking in St.Petersburg.** 18 p.
- 2/94 Aleksei Tkatchenko **Pienyritysten yksityistäminen Venäjällä.** 23 s.
Jarmo Eronen **Konversio Venäjällä: tulosten tarkastelua.** 10 s.
- 3/94 Juhani Laurila **Direct Investment from Finland to Russia, Baltic and Central Eastern European Countries: Results of a Survey by the Bank of Finland.** 14 p.
Juhani Laurila **Finland's Changing Economic Relations with Russia and the Baltic States.** 11 p.
Jouko Rautava **EC Integration: Does It Mean East-West Disintegration.** 8 p.
Eugene Gavrilenkov **Macroeconomic Crisis and Price Distortions in Russia.** 20 p.
Eugene Gavrilenkov **Russia: Out of the Post-Soviet Macroeconomic Deadlock through a Labyrinth of Reforms.** 22 p.
- 4/94 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1993.** 16 s.
Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1993.** 19 s.
Jouko Rautava **Suomen idänkauppa 1990-93.** 7 s.
- 5/94 Pekka Sutela **Production, Employment and Inflation in the Baltic Countries.** 22 p.
Seija Lainela **Private Sector Development and Liberalization in the Baltics.** 14 p.
Seija Lainela **Small Countries Establishing Their Own Independent Monetary Systems: the Case of the Baltics.** 17 p.
- 6/94 Merja Tekoniemi **Työttömyys ja sosiaaliturva Venäjällä.** 31 s.
- 7/94 Pekka Sutela **Fiscal Federalism in Russia.** 23 p.
Jouko Rautava **Interdependence of Politics and Economic Development: Financial Stabilization in Russia.** 12 p.
Eugene Gavrilenkov **"Monetarism" and Monetary Policy in Russia.** 8 p.

- 8/94 Pekka Sutela **The Instability of Political Regimes, Prices and Enterprise Financing and Their Impact on the External Activities of the Russian Enterprises.** 31 p.
 Juhani Laurila **The Republic of Karelia: Its Economy and Financial Administration.** 37 p.
 Inkeri Hirvensalo **Banking Reform in Estonia.** 21 p.
- 9/94 Jouko Rautava **Euroopan unionin ja Venäjän välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus - näkökohtia Suomen kannalta.** 7 s.
- 10/94 Seija Lainela - Pekka Sutela **The Comparative Efficiency of Baltic Monetary Reforms.** 22 p.
 Tuula Ryttilä **Monetary Policy in Russia.** 22 p.
- 11/94 Merja Tekoniemi **Miksi Venäjän virallinen työttömyysaste on säilynyt alhaisena?** 19 s.
- 1/95 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1994.** 19 s.
 Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1994.** 21 s.
 Vesa Korhonen **Itäisen Euroopan talouskehitys 1994.** 19 s.
- 2/95 Urmas Sepp **Inflation in Estonia: the Effect of Transition.** 27 p.
 Urmas Sepp **Financial Intermediation in Estonia.** 32 p.
- 3/95 Vesa Korhonen **EU:n ja Venäjän kumppanuus- ja yhteistyösopimus.** 31 s.
 Jouko Rautava **Taloussintegraatio ja Suomen turvallisuus - Suomi Euroopan unionin idän taloussuhteissa.** 21 s.
 Jouko Rautava **Suomen idänkauppa 1985-94.** 10 s.
- 4/95 Nina Oding **Evolution of the Budgeting Process in St. Petersburg.** 29 p.
 Urmas Sepp **A Note on Inflation under the Estonian Currency Board.** 12 p.
 Pekka Sutela **But ... Does Mr. Coase Go to Russia?** 14 p.
- 5/95 Urmas Sepp **Estonia's Transition to a Market Economy 1995.** 57 p.
- 6/95 Niina Pautola **The New Trade Theory and the Pattern of East-West Trade in the New Europe.** 21 p.
 Nina Oding **Investment needs of the St.Petersburg Economy and the Possibilities to meeting them.** 20 p.
 Panu Kalmi **Evolution of Ownership Change and Corporate Control in Poland.** 21 p.
- 7/95 Vesa Korhonen **Venäjän IMF-vakauttamisohjelma 1995 ja Venäjän talouden tilanne.** 37 s.
 Inkeri Hirvensalo **Maksurästit Venäjän transitiotaloudessa.** 30 s.
 Seija Lainela **Baltian maiden omat valuutat ja talouden vakautus - pienten maiden suuri menestys.** 14 s.
- 8/95 Pekka Sutela **Economies Under Socialism: the Russian Case.** 17 p.
 Vladimir Mau **Searching for Economic Reforms: Soviet Economists on the Road to Perestroika.** 19 p.
- 9/95 Niina Pautola **East-West Integration.** 33 p.
 Panu Kalmi **Insider-Led Privatization in Poland, Russia and Lithuania: a Comparison.** 16 p.
 Iikka Korhonen **Equity Markets in Russia.** 14 p.
 Jury V. Mishalchenko - Niina Pautola **The Taxation of Banks in Russia.** 5 p.
- 1/96 Juhani Laurila **Payment Arrangements among Economies in Transition: the Case of the CIS.** 23 p.
 Sergei Sutyurin **Problems and Prospects of Economic Reintegration within the CIS.** 17 p.
 Viktor V. Zakharov - Sergei F. Sutyurin **Manager Training - Another Emerging Market in Russian Educational Services.** 9 p.

- 2/96 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1995.** 12 s.
 Juhani Laurila **Katsaus lähialueisiin.** 28 s.
 Iikka Korhonen **Baltian vuosikatsaus.** 10 s.
 Pekka Sutela **Ukrainan ja Valkovenäjän taloudet vuonna 1995.** 10 s.
 Vesa Korhonen **Itäisen Euroopan siirtymätalouksien kehitys 1995.** 17 s.
- 3/96 Niina Pautola **Intra-Baltic Trade and Baltic Integration.** 12 p.
 Vesa Korhonen **The Baltic Countries - Changing Foreign Trade Patterns and the Nordic Connection.** 16 p.
 Iikka Korhonen **Banking Sectors in Baltic Countries.** 22 p.
- 4/96 Niina Pautola **Trends in EU-Russia Trade, Aid and Cooperation.** 16 p.
 Niina Pautola **The Baltic States and the European Union - on the Road to Membership.** 20 p.
 Elena G. Efimova - Sergei F. Sutyryn **The Transport Network Structure of the St.Petersburg Region and its Impact on Russian-Finnish Economic Cooperation.** 11 p.
 Iikka Korhonen **An Error Correction Model for Russian Inflation.** 10 p.
- 5/96 Juhani Laurila - Inkeri Hirvensalo **Direct Investment from Finland to Eastern Europe; Results of the 1995 Bank of Finland Survey.** 21 p.
 Tatiana Popova - Merja Tekoniemi **Social Consequences of Economic Reform in Russia.** 26 p.
 Iikka Korhonen **Dollarization in Lithuania.** 7 p.
- 6/96 Juhani Laurila - Inkeri Hirvensalo **Suorat sijoitukset Suomesta Itä-Eurooppaan; Suomen Pankin vuonna 1995 tekemän kyselyn tulokset.** 20 s.
 Jouko Rautava **Suomi, Euroopan Unioni ja Venäjä.** 6 s.
 Niina Pautola **Baltian maiden talouskatsaus 1996.** 12 s.
- 1/97 Panu Kalmi **Ownership Change in Employee-Owned Enterprises in Poland and Russia.** 51 p.
- 2/97 Niina Pautola **Fiscal Transition in the Baltics.** 23 p.
 Peter Backé **Interlinkages Between European Monetary Union and a Future EU Enlargement to Central and Eastern Europe.** 19 p.
- 3/97 Iikka Korhonen **A Few Observations on the Monetary and Exchange Rate Policies of Transition Economies.** 8 p.
 Iikka Korhonen **A Brief Assessment of Russia's Treasury Bill Market.** 8 p.
 Rasa Dale **Currency Boards.** 14 p.
- 4/97 Sergei F. Sutyryn **Russia's International Economic Strategy: A General Assessment.** 17 p.
 Tatiana Popova **The Cultural Consequences of Russian Reform.** 17 p.
 Ludmilla V. Popova - Sergei F. Sutyryn **Trends and Perspectives in Sino-Russian Trade.** 11 p.
- 5/97 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1996.** 10 s.
 Iikka Korhonen - Niina Pautola **Baltian talouskatsaus 1996.** 12 s.
 Merja Tekoniemi **Katsaus lähialueisiin 1996.** 11 s.
 Merja Tekoniemi **Ukrainan talouskatsaus 1996.** 10 s.
 Kari Pekonen **Valko-Venäjän talous vuonna 1996.** 6 s.
 Katri Lehtonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys vuonna 1996.** 13 s.
- 6/97 Niina Pautola **Towards European Union Eastern Enlargement - Progress and Problems in Pre-Accession.** 17 p.
 Katri Lehtonen **Theory of Economic Reform and the Case of Poland.** 26 p.
 Boris Brodsky **Dollarization and Monetary Policy in Russia.** 14 p.
- 7/97 Toivo Kuus **Estonia and EMU Prospect.** 24 p.
 Olga Luštšik **The Anatomy of the Tallinn Stock Exchange.** 23 p.
 Riia Arukaevu **Estonian Money Market.** 20 p.

- 1/98 Iikka Korhonen **The Sustainability of Russian Fiscal Policy.** 8 p.
Tatiana Popova - Merja Tekoniemi **Challenges to Reforming Russia's Tax System.** 18 p.
Niina Pautola **Optimal Currency Areas, EMU and the Outlook for Eastern Europe.** 25 p.
- 2/98 Peter Westin **Comparative Advantage and Characteristics of Russia's Trade with the European Union.** 26 p.
Urszula Kosterna **On the Road to the European Union - Some Remarks on Budgetary Performance in Transition Economies.** 31 p.
- 3/98 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1997.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Keskuksen ja alueiden välisten suhteiden kehitys Venäjällä 1992-1997.** 10 s.
Niina Pautola **Baltian talouskatsaus 1997.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Katsaus Suomen kauppaan IVY-maiden ja Baltian maiden kanssa 1990-1997.** 11 s.
Tom Nordman **Kiinan talouden tila ja ongelmat.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Ukrainan talouskatsaus 1997.** 10 s.
Iikka Korhonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys 1997.** 12 s.
- 4/98 Kustaa Äimä **Central Bank Independence in the Baltic Policy.** 30 p.
Iikka Korhonen – Hanna Pesonen **The Short and Variable Lags of Russian Monetary Policy.** 11p.
Hanna Pesonen **Assessing Causal Linkages between the Emerging Stock Markets of Asia and Russia.** 10 p.
- 5/98 Laura Solanko **Issues in Intergovernmental Fiscal Relations – Possible Lessons for Economies in Transition.** 19 p.
Iikka Korhonen **Preliminary Tests on Price Formation and Weak-form Efficiency in Baltic Stock Exchanges.** 7 p.
Iikka Korhonen **A Vector Error Correction Model for Prices, Money, Output, and Interest Rate in Russia.** 12 p.
Tom Nordman **Will China catch the Asian Flu?** 14 p.
- 6/98 Saga Holmberg **Recent Reforms in Information Disclosure and Shareholders' Rights in Russia.** 17 p.
Vladimir R. Evstigneev **Estimating the Opening-Up Shock: an Optimal Portfolio Approach to Would-Be Integration of the C.I.S. Financial Markets.** 39 p.
Laura Solanko – Merja Tekoniemi **Novgorod and Pskov – Examples of How Economic Policy Can Influence Economic Development.** 14 p.
Ülle Lõhmus - Dimitri G. Demekas **An Index of Coincident Economic Indicators for Estonia.** 12p.
- 7/98 Tatyana Popova **Financial-Industrial Groups (FIGs) and Their Roles in the Russian Economy.** 24p.
Mikhail Dmitriyev – Mikhail Matovnikov – Leonid Mikhailov – Lyudmila Sycheva **Russian Stabilization Policy and the Banking Sector, as Reflected in the Portfolios of Moscow Banks in 1995–97.** 29 p.
- 1/99 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1998.** 10 s.
Iikka Korhonen – Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1998.** 10 s.
Tom Nordman **Kiinan talouden tila ja näkymät.** 13 s.
Pekka Sutela **Ukrainan talouskatsaus 1998.** 14 s.
Iikka Korhonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys vuonna 1998.** 10 s.